

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет:

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
м-р Кирил Барбареев
м-р Верица Јосимовска
Елена Јосимовска
Александар Донски

Редакциски одбор:

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
Александар Донски

Главен и одговорен уредник:

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот:

Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

Кирил ЦАЦКОВ Атентатот на генерал Михајло Ковачевиќ и воведувањето специјална полициска состојба во Штипско.....	5
Ванче СТОЈЧЕВ Македонскиот идентитет во античкиот период.....	11
Звонимир НИКОЛОВСКИ Неколку култни конституции од Кумановско.....	21
Зоранчо МАЛИНОВ Етничките процеси во североисточниот дел на македонскиот етнографски простор (прв дел).....	27
Стојан РИСТЕСКИ Каде дошол прво свети Климент во Кутмичевица?.....	39
Драган ЗАЈКОВСКИ Ранохристијанскиот црковен епископат во Македонија во IV век.....	47
Трајче НАЦЕВ Фортификацијата на доцноантичкиот град Баргала.....	55
Оливер ЦАЦКОВ Гимназиското образование во Штип меѓу двете светски војни.....	65
Страшко СТОЈАНОВСКИ Состојбите во Македонското револуционерно движење од потпишувањето на Мајскиот манифест до убиството на Тодор Александров.....	71
Ицо НАЈДОВСКИ Животот на Македонците во Австралија и неговата структура.....	81
Душан СИНАДИНОСКИ Македонците во извештајот на Комисијата за имиграција во САД во 1907 година.....	91
Гоце АНГЕЛИЧИН ЖУРА Традицијата на Јустинијана Прима во титулатурата на охридските поглавари.....	101
Ристо СТЕФОВ Сведоштва на некои од македонските „деца-бегалци“.....	107

Верица ЈОСИМОВСКА Добродетелот Константин Анастасов (Хаџи Костадин, логотет).....	117
Елена ЈОСИМОВСКА Штипските читални од XIX век како вистински културни центри.....	121
Александар ДОНСКИ Етно-културната засебност на античките Македонци во делото на Павсанија	127

UDC: 94(497.7) „1924“

м-р Страшко СТОЈАНОВСКИ
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

СОСТОЈБИТЕ ВО МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛУЦИОНЕРНО ДВИЖЕЊЕ ОД ПОТПИШУВАЊЕТО НА МАЈСКИОТ МАНИФЕСТ ДО УБИСТВОТО НА ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ

Во почетокот на мај 1924 година, Тодор Александров во придружба на професорот Милетич од Виена се упатил во Лондон. На заминување Александров оставил полномоштво за потпишување на заедничкиот Манифест, уште попознат и како Мајски манифест, кој тогаш бил во подготовка. По потпишувањето на Манифестот на 6 мај, начелно било договорено да биде публикуван за јавноста еден месец по потпишувањето, во новото гласило на обединетото Македонското револуционерно движење, весникот „Балканска федерација“. Александар Протогеров се вратил во Софија, а Петар Чаулев заминал за Рим. Во Виена останал да ги координира работите Димитар Влахов со помош на професорот Харлаков.¹

Според сите планирања Манифестот требало да биде публикуван во првата половина на јуни. Но, на 5 јуни Влахов добил писмо од ЦК во кое се барало пролонгирање на издавањето². Влахов, со цел да се разјасни ситуацијата во Софија го испратил Филов со барање за објаснување. Во меѓувреме Т. Александров упатил телеграма и до Чаулев пишувајќи му дека објавувањето на Манифестот треба да се одложи. Но Чаулев, сомневајќи се во целата ситуација веднаш заминал во Виена, каде заедно со Влахов започнале со интензивни подготовки за издавање на „Балканска федерација“ и Манифестот во него.³

Додека Т. Александров престојувал во Лондон, се случиле значајни придвижувања во Македонското револуционерно движење. Во јуни се одржале окружни конгреси за Солунскиот и Струмичкиот револуционерен округ на ВМРО. На овие конгреси биле изнесени извесни критики на сметка на ЦК на ВМРО и Т. Александров.⁴ Особено се влошила позицијата на Т. Александров во однос на Бугарската влада. Цанков ја

1) Влахов Димитар, Мемоари..., 339.

2) Цветковска Надежда, Политичката..., 141

3) Влахов Димитар, Мемоари..., 239.

4) ЦК на ВМРО, Предвниците..., 148, 149.

добил информацијата за потпишувањето на Мајскиот манифест, како и она што се пропагирало со него. Очекувано било Цанков да реагира неповолно кон ВМРО и да врши притисок за необјавување на Манифестот. Во спротивниот случај и нему лесно можело да му се случи она што во јуни 1923 година му се случило на Стамболиски. На ова се надоврзале резултатите од конгресот на Илинденската организација, одржан од 24 до 26 мај во Пловдив.⁵ На овој конгрес и покрај притисоците од приврзаниците на Т. Александров, победа извојувала листата на Петре Ацев, кој со своите ставови бил за дистанцирање од политиката на Бугарската влада и подобрување на односите со македонските комунисти. Цанков морал да реагира брзо и одлучно, но истовремено морал да биде претпазлив и тактичен. Тој пристапил кон преземање на конкретни мерки со цел да го спречи понатамошниот продор на левицата по однос на македонското прашање.

По враќањето од Лондон во Софија, кон крајот на јуни 1924 год., Т. Александров бил изложен на жесток притисок од Владата на Цанков и царот Борис за откажување на ВМРО од Мајскиот манифест. Тој во тоа време започнува интензивна преписка со П. Чаулев и Д. Влахов, кои во тоа време биле во Виена и забрзано го подготвувале излегувањето на „Балканска федерација“ и Манифестот во него. Најпрвин со телеграма Т. Александров го повикал Д. Влахов на консултации во Кустендил со напомена дека ако сака да остане член на ВМРО веднаш и неодојно да замине на консултации. Влахов се посомневал дека може да биде елиминиран и останал во Виена. Во првите денови на јули Т. Александров упатил нова телеграма преку Н. Велев, која гласела: „*Соопштете му на Данаилов (тоа е Д. Влахов) - никакви публикации, никаков весник. Молам да дојде на средба*“⁶. Но и овие обиди да се пролонгира издавањето на Манифестот пропаднале.

Верувајќи дека Д. Влахов не може да се убеди, Александров ги полагал сите свои надежи врз третиот член на ЦК, П. Чаулев. За таа цел тој на 4 јули му испратил опширно писмо, во кое ги изнел своите аргументи зошто Манифестот не треба да се објави. Писмото Чаулев го примил на 9 јули вечерта. Во почетокот на писмото Александров го укорува Чаулев: „*Одењето на Езерски (Чаулев) кај Данаилов (Влахов) го сметаме за некорисно*“. Александров нагласува, што според него би било

---

5) Цветковска Надежда, Политичката...,143.

6) Влахов Димитар, Мемоари...,247.

опасно во тој момент? Ако се спогодат со Советска Русија и тие (Советска Русија) од свој обсири го разгласат тој факт, пишува Александров, не само што ќе се изгуби нивната кауза, симпатиите во цел свет, туку ќе се навлече омразата на владите на Англија, Франција и Италија. Постоела опасност западноевропските сили да ги поддржат Србите и Грците за да тие се справат со најжестоки средства со „своето внатрешно зло, зошто штом организацијата (ВМРО) ќе стане болшевичка, таа го губи ореолот на идејна, опитонародна организација, а се претвора во класна”. На крајот во писмото Александров пишува дека ЦК на ВМРО ќе излезе со декларација со која: ќе се демантираат гласините за учество на ВМРО во последните убиства во Софија на Каранфилов, Евреинот Ешкенази и П. Петков; ќе се потцрта дека не се точни гласините дека ВМРО станала болшевичка и да се потенцира дека ВМРО се бори за независна Македонија како независна организација од ниедна држава и влада”.⁷

Меѓутоа П. Чаулев веќе имал изградено став по прашањето околу издавањето на Манифестот. Тој уште на 1 јули упатил отворено писмо до редакцијата на *Балканска федерација*, објавена во нејзиниот прв број на 15 јули. Во писмото се повикува Македонскиот народ да се обедини во единствен фронт за извојување на национална слобода и обединување со другите балкански народи во *Балканска федерација*. Писмото ги потврдува цврстите определби на П. Чаулев да остане верен на принципите на Мајскиот манифест.⁸

Сите напори на Александров да се пролонгира издавањето на Манифестот пропаднале, кога на 15 јули, во Виена излегол првиот број на „Балканска федерација“. Мајскиот манифест, кој го има ударното место во списанието, станал достапен за пошироката јавност. Објавувањето на Манифестот било дочекано со воодушевување широм македонската револуционерна јавност.

Во една статија објавена во истиот број на *Балканска федерација*, д-р Филип Атанасов истапува со уверување дека Македонија од јаболко на раздорот и огниште за пожар, ќе стане *среднино јадро за обединување*

7) Писмо на Т. Александров до Езерски (П. Чаулев), 4 јули 1924 г., Македонското прашање..., 607-615.

8) Писмо от Петър Чаулев до редакцијата на в. „Балканска Федерация“ с поздравление за издаването на весника, които ще зашитава борбата на македонския народ за свобода и самоопределение., 1 јули 1924 г., БКП, Коминтернът..., 257, 258.

на балканските народи во Балканска Федерација.⁹ Од Цариград со восхит реагираше Михаил Герциков, еден од најистакнатите револуционери од Илинденскиот период. Во писмото упатено на 24 јули до редакцијата на „Балканска федерација“, пишува дека иако од многумина Манифестот бил пречекан со скепса, тој изразува верба дека Македонското револуционерно движење е на вистинскиот пат.¹⁰ Но иако Мајскиот манифест требало да претставува стожер за обединување на Македонското револуционерно движење, во тој момент објавувањето внело многу повеќе раздор отколку сплотување.

Во втората половина на јули 1924 год., во својство на емисар на ЦК на ВМРО и Т.Александров, во Виена пристигнал Михаил Монеv. Тој имал за задача да ја согледа состојбата по објавувањето на Манифестот и за тоа да ја запознае ЦК. На 24 јули Монеv испратил писмо до Т. Александров, кое всушност било извештај за дотогашните негови преговори со публикувачите на Манифестот. Тој во писмото наведува дека ВМРО ќе се држи до Декларацијата (од 29 април 1924 г.) и потписите на неа. ВМРО реагираше на вооружените испади на приврзаниците на С.Мишев, барајќи тој во најкраток можен рок или да биде придобиев или елиминиран. Објавувањето на Манифестот требало да се одложи од „чисто тактички причини“ заради неповолната меѓународно-политичка состојба. Монеv уште еднаш излегува со демант од името на ВМРО на обвинувањата изнесени на сметка на организацијата за скорешните убиства во Бугарија.¹¹

Во контекст на предупредувањата од ова писмо во однос на приврзаниците на С. Мишев, од атентатори на ВМРО, на 30 јули на пазарот во Винаца бил убиен Мите Соколарски - Суздукаро. Тој бил во служба на српските власти за борба против четите на ВМРО.¹²

---

9) Статија од Филип Атанасов “Македонија ќе биде свободна”, Виена,15 јули 1924 г., Исто...,267-269.

10) Писмо од Михаил Герджиков до редакцијата на в.”Балканска Федерација” с поздравление за излазането на вестника и за идејата да се создаде Балканска Федеративна Организација.,Цариград, 24 јули 1924 г.,Исто...,277-278.

11) Писмо од Михаил Монеv до Тодор Александров за хода на преговорите меѓу претставителите на ВМРО и Виенскиот центар и условјата на организацијата за публикувањето на Маискиот манифест., Виена, 24 јули 1924 г.,Исто...,276.

12) Ачкоска Виолета и Жежев Никола, Предавствата и атентатите во македонската историја,Скопје,2004,240.

Кон крајот на јули 1924 г., Т. Александров направил обид да интервенира во Илинденската организација. На средбата со Петар Ацев, тој побарал смена на Арсени Јовков од уредништвото на в. „Илинден“, но и оваа негова интервенција останала без резултати.¹³

Бугарската влада ги направила сите напори Манифестот да не се прошири во Бугарија и неговата содржина да остане непозната за широките народни маси на Македонската емиграција и Македонското револуционерно движење. Со цел да ги придобие оние делови од револуционерното движење, кои биле компромитирани во деветојунските и септемвриските настани од 1923 година, Владата на Цанков на 24 јули 1924 година објавила општа амнестија. Се вршел силен притисок врз членовите на ЦК, Т. Александров и А. Протогеров да се откажат од Манифестот.

На 1 август 1924 година била издадена Декларација¹⁴ и Циркуларно писмо¹⁵ потпишани од членовите на ЦК на ВМРО, Т. Александров и А. Протогеров, во која се одрекува секаква соработка со Советскиот Сојуз и се негира потпишувањето на Мајскиот манифест од ЦК на ВМРО. Во Декларацијата, Манифестот објавен во „Балканска федерација“ се оквалификува како „ноторна лага и дело на егзалтирани комунисти“. Се истакнува дека ВМРО не е класна и партиска, туку национална организација. Понатаму, ВМРО се декларира како независна организација, вклучително и од политиката на Бугарската влада, но истовремено најостро се отфрлаат и осудуваат ставовите од Манифестот со кои се дискредитира и напаѓа владата на Цанков.

Меѓутоа утредента, на годишнината од илинденското востание, во гласникот на Илинденската организација, в. „Илинден“, бил објавен факсимил од Мајскиот манифест со потписите на Т. Александров и А. Протогеров. Списанието излегувало во 10.000 примероци и било читано ширум македонската емиграција во Бугарија, но исто така и ширум цела Европа. Иако Бугарската влада наредила да се конфискува изданието, сепак доволен број примероци останале, притоа нанесувајќи силен удар како на Бугарската Цанковистичка влада, така и на оние делови на ВМРО концентрирани околу Т. Александров и А. Протогеров.

13) ЦК на ВМРО, Предавниците..., 161.

14) Декларација No 772 на ЦК на ВМРО по повод публикувањето на Маискиот манифест и за целите и характера на ВМРО., Македонија, 1 август 1924 г., БКП, Коминтернът..., 287, 288.

15) Окржно No 771 на ЦК на ВМРО за публикувањето на Маискиот манифест и характера на ВМРО., Македонија, 1 август 1924 г., Истото..., 286, 287.

Уште истиот ден, на 2 август 1924 година ЦК на ВМРО излегло со Циркуларно писмо, потпишано од членовите на ЦК, Т. Александров и А. Протогеров. Во него тие најпрвин се повикуваат на континуитетот на ВМРО и тоа, како организацијата успеала да преживее голем број афери (*Дединската - 1896, Виничката - 1897, Солунската - 1902*) и востанија (*Горноџумајското и Илинденското*), Хуриетот и разоружувањето, Балканските и Првата Светска војна. Со ова потписниците на циркуларот кажуваат дека ВМРО ќе го преживее и овој момент, и оваа афера. Понатаму се вели дека ВМРО ќе ја продолжи војната против Србите и Грците но и борбата против внатрешните непријатели кои ги сочинувале: некои „изродени синови на Македонија“ - нивни бивши другари; приврзаниците на „лажно земјоделската влада“ на Стамболиски и Бугарската комунистичка партија и третата интернационала. Се наведуваат, според ВМРО, отпадниците од македонското дело, д-р Филип Атанасов и архитектот Јуруков, кои со помош на Владата на Стамболиски создавале паралелна организација нарекувајќи се федералисти, а „разбојниците“ од нивните редови (Стојан Мишев, Мито Суџукаро, Глигор Циклев и др.), под сплет на околности се нашле во „Српска Македонија“ во служба на Владата на Н. Пашиќ, еден од најголемите македонски непријатели. Исто така се дава оценка и за работата на македонските комунисти на Димо Хаџи Димов кои, според овој Циркулар, го изградиле Емигрантскиот комунистички сојуз “*со цел да ја џепат Македонската емиграција и да го сопрат правилниот развој на Македонското ослободително движење*”.¹⁶

Основната цел на овој Циркулар е да се образложи ставот и улогата што ја имало ВМРО во однос на Мајскиот манифест. Најпрвин се оценува позицијата на Советска Русија во однос на ВМРО. Коминтерната се обвинува дека во своите цели да ја урне Владата на Цанков се обидела да ја исползува ВМРО. Т. Александров и А. Протогеров уште еднаш, но во поблага форма од Декларацијата од претходниот ден се дистанцираат од Манифестот. Во Циркуларот се вели дека на преговори со Коминтерната ги навеле Д. Влахов и П. Чаулев. Притоа Влахов и Чаулев се обвинети за проневера на организациски пари. Особени усилби во Циркуларот се прават за дистанцирање на ставовите во Манифестот во однос на Владата на Цанков. ЦК (се истапува само од името на двајцата нејзини членови Т. Александров и А. Протогеров) наводно остро протестираше против предлогот на Коминтерната за соборување на Владата на Цанков,

---

16) Циркулар на ЦК на ВМРО бр. 774, 2 август 1924 г., Македонското прашање..., 677-697.

додека Влахов и Чаулев останале рамнодушни за барањето за формирање на единствен револуционерен фронт под водство на Советска Русија. Исто така, пишува дека за ова ЦК дознала доцна, по објавувањето на Манифестот, а целата вина им се препишува на Влахов и Чаулев. Во Циркуларното писмо Александров и Протогеров не негираат дека го потпишале Манифестот, но исто така никаде директно не спомнуваат дека се потписници на истиот.¹⁷

Во екоот на бурните реакции по повот Декларацијата на Т. Александров и А. Протогеров од 1 август и објавувањето на Мајскиот манифест во в. „Илинден“, на 5 август Т. Карајовов му пишува на Т. Александров за разговорите што тој и М. Моневи ги имале во Виена со претставникот на Советска Русија, грофот Черски. Разговорите според него се одвивале во заладена атмосфера, а Черски за цело време инсистирал ВМРО да истапи против Бугарската влада и да ги потврди принципите и потписите на Мајскиот манифест.¹⁸

Во првите денови на август се води интересна преписка меѓу Т. Александров и Коста Јанков. Во писмото што го испратил Т. Александров на 2 август, тој го негира Манифестот отпечатен во „Балканска Федерација“, велејќи дека никогаш не го ставил својот потпис на таков „*партизански лист*“¹⁹, а во одговорот што на седми истиот месец го испратил Коста Јанков се истакнува дека во корист на Македонското револуционерно движење е ВМРО да не се изолира и да ги обнови врските со Советска Русија и Комунистичката интернационала.²⁰

Како одговор на Александровата декларација со свои коментари излегле Д. Влахов и П. Чаулев. Во писмото од Влахов, објавено на 10 август во „Балканска Федерација“, тој како сведок на потпишувањето на Манифестот изразува неверување од фактот дека раководители на ВМРО ги негираат сопствените потписи, давајќи оценка дека ВМРО

---

17) Исто...

18) Писмо от Тома Карайовов до Тодор Александров за хода на преговорите между ВМРО и съветските претставители във Виена след публикуването на Маиския манифест и с мнение за целите на комунистите по отношение на организацията, Виена, 5 август 1924 г., БКП, Коминтернът..., 307-309.

19) Писмо от Тодор Александров до Коста Јанков за отношението му към Маиския манифест., 2 август 1924 г., Исто..., 297.

20) Писмо от Коста Јанков до Тодор Александров относно неопходимостта от единодействие между БКП и ВМРО, 7 август 1924 г., исто..., 311, 312.

никогаш не било до тој степен дискредитирано.²¹ Наредниот ден П. Чаулев излегол во јавноста со едно отворено писмо до членовите ВМРО по повод откажувањето на Т. Александров и А. Протогеров од Мајскиот манифест. Во писмото се истакнува дека Манифестот е потпишан од сите членови на ЦК на ВМРО и тој останува „свечен завет и директива за понатамошните борби на македонскиот народ“. На крајот писмото завршува со апел до сите искрени Македонци да се обединат под знамето на Мајскиот манифест.²² Со овие ставови Чаулев јавно и дефинитивно се оградил од останатите два члена на ЦК на ВМРО. Во наредните денови ВМРО донела одлука за физичко елиминирање на дел од опозицијата во Македонското револуционерно движење. За ова сведочи убиецот на Д. Х. Димов кој пред судијата призна дека бил наговорен да го убие Д. Х. Димов уште на 12 август.²³ На 19 август Т. Александров и А. Протогеров упатиле писма до Д. Влахов и П. Чаулев во Виена во кои се бара од нив да одат на консултации во Бугарија, со закана дека доколку не појдат ќе бидат исклучени од ВМРО. Во писмото до Влахов се бара отчет за извесни пари од касата на ВМРО, а на Чаулев му се забележува дека зел пари од претставниците на Советска Русија и се бара да ги врати истите.²⁴ Причините зошто Влахов и Чаулев не отпатувале се нивниот сомнеж и стравување дека би можело да бидат физички елиминирани. Во прилог на овие сомневања оди едно писмо на ЦК на БКП до нејзиното задгранично претставништво од крајот на август 1924 година, во кое се изнесени предупредувања дека ВМРО испратила четворица атентатори во Виена да ги убијат Чаулев, Влахов и Харлаков.²⁵

---

21) Влахов Димитар, Мемоари...,141.

22) Отворено писмо на Петър Чаулев до членовите на ВМРО срещу отказа на Т. Александров и Ген. Александър Протогеров от Маиския манифест, за обединувањето на македонското револуционерно движење в борбата за независима Македонија и Балканска федерација., Виена,11 Август 1924 г.,БКП, Коминтернът...,314-315.

23) ЦК на ВМРО, Предавниците...,204,205.

24) Писмо од Т.Александров до Петър Чаулев срещу публикуването на Маиския манифест и действията му, настояване да върне взетите пари на претставител на Съветска Русија., 19 август 1924 г, исто...,346, 347 и Писмо от Т. Александров до Димитър Влахов срещу публикуването на Маиския манифест, за изразходването на пари на ВМРО и др.,19 август 1924 г, исто...348.

25) Писма No1 и 2 от ЦК на БКП до ЗП спредупреждение за готвени от ВМРО убијства на негови противници във Виена.,София ,26,29 Август 1924 г, Исто...,350,351.

Заклучок

Со цел да се стави крај на непријателствата и да дојде до обединување во цврст и единствен македонски блок, кон крајот на 1923 и почетокот на 1924 година започнале преговори за помирување, со посредство и на иницијатива на Коминтерната. Во текот на април 1924 година преговорите биле префрлени во Виена и резултирале на крајот на април и почетокот на мај со договор за обединување. Како резултат на ова биле објавени повеќе заеднички документи, во кои се прокламирала платформата за обединувањето и програмската определба на идната, единствена македонска организација.

Преку четирите изготвени документи: „Декларација”, „Протокол за обединување”, „Манифест” и „Декларација на Македонската парламентарна група” биле поставени основните начела и насока на делување на идното Македонско револуционерно движење - обединета и независна Македонија, како рамноправен член на идната Балканска Федерација, под закрила на Советска Русија. Мајскиот манифест, кој бил прокламација до широките македонски револуционерни маси, ги прокламирал принципите на слободно самоопределување на народите со посебен акцент на македонскиот народ.

Ова скршнување на ВМРО и истапите против Цанков и официјалните бугарски владејачки кругови довело до природна реакција кај нив. Т. Александров и А. Протогеров се нашле под силен притисок да се откажат од потписите на Манифестот, што и се случило на 1 август 1924 г. Тогаш, Т. Александров и А. Протогеров истапиле со една Декларација во која целата работа околу потпишувањето на Манифестот била оценета како „*ноторна лага и дело на егзалтирани комунисти*”.

Но, наредниот ден, на 2 август, во органот на Илинденската организација в. „Илинден” бил објавен факсимил од Мајскиот манифест со потписите на Александров и Протогеров. Со објавувањето на Мајскиот манифест во Бугарија, Т. Александров се нашол во мошне деликатна политичка ситуација. Против него бил изготвен план за физичка елиминација, кој бил реализиран на 31 август 1924 година, кај селото Лопово - Пиринска Македонија. Иако се познати директните извршители, непознато е кој бил вистинскиот нарачател на ова убиство. Сепак, најверојатна се чини теоријата дека налогодавач за ликвидација на Т. Александров биле бугарските воено-политички власти.

Ова убиство, меѓутоа, било само дел од плановите на приврзаниците на И. Михајлов, потпомогнати од бугарската влада, за елиминирање на целокупното македонско движење кое опонирало на официјалната владина политика. Ова било спроведено на 12 и 13 септември, во Горна Цумаја и во наредните денови низ цела Бугарија, преку масовни убиства и масакри. Во овие настани бил убиен најголемиот дел од пролевичарски ориентираното македонско движење.

Меѓутоа, сите овие насилства не ја уништиле до крај македонската левица. Во Виена, под патронатство на Коминтерната, членот на ЦК на ВМРО, П. Чаулев, заедно со Д. Влахов и подржувачите на принципите од Мајскиот манифест ја продолжиле дејноста на ВМРО, притоа удирајќи ги темелите на идното ВМРО (Обединета). Во Бугарија, пак, континуитетот на ВМРО го продолжиле приврзаниците на Александровата ВМРО (Автономистичка), И. Михајлов и А. Протогеров, потпирајќи се на дотогашната организациска мрежа, структура и идеологија.

Користени документи

- БКП, Коминтернът и Македонският въпрос (1917-1946), том први, София, 1988.
- Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, (том втори), Скопје, 1981.
- Македонското прашање во документите на Коминтерната, во редакција на Поповски Владо и Жила Ленина, (том први-дел 1) (1923-1925), Скопје, 1999.

Користена литература

- Ачкоска Виолета и Жежев Никола, Предавствата и атентатите во македонската историја, Скопје, 2004.
- Влахов Димитар, Мемоари, Скопје, 2003.
- Галчин Петър, Политическите борби в пиринския край (1923-1939), София, 1989.
- Златна книга, Сто години ВМРО, Скопје, 1993.
- Историја на македонскиот народ, том трети, ИНИ, Скопје, 1969.
- Тодоровски Зоран, ВМРО (1924-1934), Скопје, 1997.
- Цветковска Надежда, Политичката активност на македонската емиграција во Бугарија (1918-1928), Скопје, 1990.
- ЦК на ВМРО (Обединета), Предавниците на македонското дело, Скопје, 1983.